

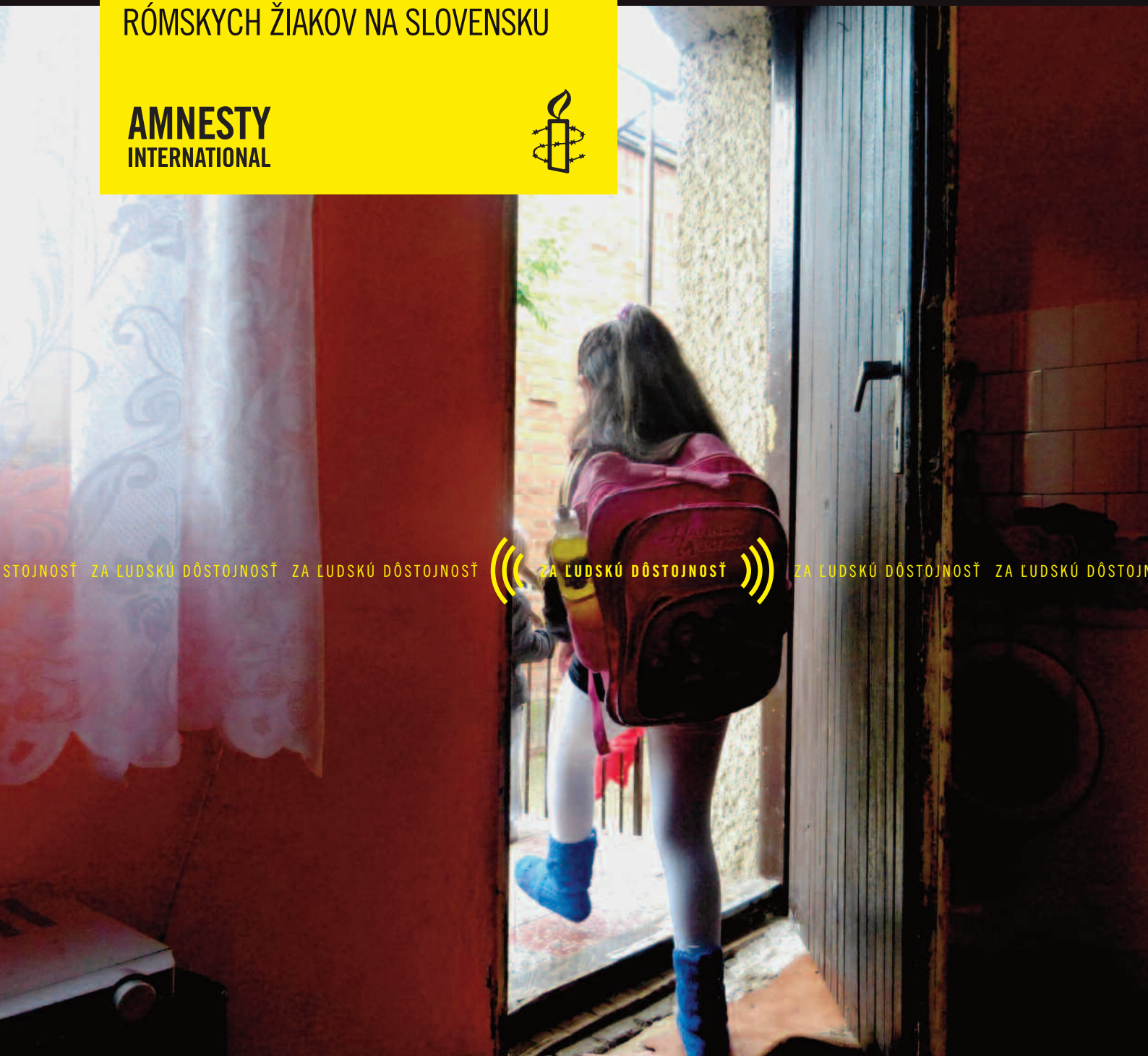
NESPLNENÉ SĽUBY

NESCHOPNOSŤ UKONČIŤ SEGREGÁCIU
 RÓMSKYCH ŽIAKOV NA SLOVENSKU

AMNESTY
 INTERNATIONAL

ZA LUDSKÚ DÔSTOJNOSŤ ZA LUDSKÚ DÔSTOJNOSŤ ZA LUDSKÚ DÔSTOJNOSŤ ((ZA LUDSKÚ DÔSTOJNOSŤ)) ZA LUDSKÚ DÔSTOJNOSŤ ZA LUDSKÚ DÔSTOJNOSŤ

„Segregáciu neakceptujem. Moje dieťa by malo dostať vzdelanie na rovnakej úrovni ako nerómske deti. V tomto neexistuje žiaden kompromis.“

Rómska matka z Levoče, ktorej dieťa bolo zaradené do čisto rómskej triedy

Aj napriek opakovanej medzinárodnej a domácej kritike sú tisíce rómskych detí na Slovensku stále segregované v oddelených triedach a špeciálnych školách. Slovenská vláda v roku 2010 priznala tento problém a zaviazala sa, že ho bude riešiť. Doteraz tak neurobila a sotva možno povedať, že by sa o to vôbec usilovala. V prelomovom rozhodnutí z októbra 2012 slovenský súd rozhodol, že oddeľovanie rómskych detí do etnicky segregovaných tried porušuje slovenský antidiskriminačný zákon. Toto rozhodnutie malo byť budičkom, ktorý ale zostal takmer nepovšimnutý. Z prieskumu UNDP publikovaného v roku 2012 vyplýva, že až 43% Rómov v bežných školách navštevovalo etnicky segregované triedy. Nedávno, v júli 2013 vyjadrila znepokojenie nad existenciou čisto rómskych tried na slovenských školách aj Verejná ochrankyňa práv.

DEKLARÁCIE A NESPLNENÉ SĽUBY

Diskrimináciu a segregáciu žiakov výhradne na základe ich etnicity zakazujú medzinárodné ľudskoprávne

dohovory. Zakazuje ju tiež legislatíva Európskej únie (EÚ) a slovenský právny poriadok. Antidiskriminačný zákon z roku 2004 zakazuje diskrimináciu v prístupe ku vzdelaniu na základe etnicity, zatiaľ čo školský zákon z roku 2008 výslovne zakazuje segregáciu vo vzdelávaní. Napriek tomu však segregácia vo vzdelávaní naďalej pretrváva. Slovenské úrady totiž stále nedokázali zabezpečiť dodržiavanie antidiskriminačnej legislatívy v praxi. K premene vágnych sľubov o reformách na konkrétne opatrenia zatiaľ nedošlo.

Slovenským úradom sa nedarí efektívne monitorovať, či jednotlivé školy dodržiavajú antidiskriminačné predpisy; neposkytujú im potrebnú podporu a nesankcionujú tie školy, ktoré legislatívu porušujú. Zásadná je ich neochota pripustiť, že diskriminácia Rómov v školskom systéme predstavuje systémové zlyhanie, ktoré si vyžaduje komplexnú reformu. Opatrenia podniknuté v posledných rokoch sa tomu ani zďaleka nepribližujú.

V júni 2011 otvorilo Ministerstvo školstva na verejné pripomienkovanie návrh Koncepce

výchovy a vzdelávania v materských školách, v základných školách a v stredných školách. Cieľom tohto strategického dokumentu bolo stanoviť rámec pre reformu slovenského systému vzdelávania. Medzi ciele reformy však explicitne nezahrnul ukončenie diskriminácie a presadenie zákazu segregácie. Konceptcia nakoniec nebola prijatá vládou.

V apríli 2013 vláda predložila do parlamentu Správu o stave školstva. Jej odporúčania zahŕňali výzvu na monitorovanie segregáčnych aj desegregačných postupov škôl a ich dopad na žiakov zo „sociálne znevýhodneného prostredia“, pojem často používaný pri odkazovaní na rómske deti. V dokumente

© Amnesty International

sa vláda zaviazala vypracovať metodológiu monitorovania segregácie v školách. Tento záväzok je vítaný, keďže Štátna školská inšpekcia zlyháva pri posudzovaní súladu školskej praxe s národnými a medzinárodnými štandardmi ohľadom zákazu diskriminácie. V mnohých prípadoch školy zdôvodňujú oddeľovanie rómskych žiakov v triedach tým, že ide o špeciálne opatrenie pre podporu žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia. Takéto zdôvodnenie však bolo zamietnuté Európskym súdom pre ľudské práva a už aj slovenskými súdmi. Štátna školská inšpekcia ho však stále akceptuje.

Potreba vytvorenia a presadzovania jasných štandardov, ktoré upresnia, za akých okolností dochádza k diskriminácii

a segregácii, je zjavná vzhľadom na nedostatok porozumenia zo strany škôl a ich zriaďovateľov. Rovnako je potrebné vytvoriť nástroje na financovanie krokov, ktoré umožnia prístup k rovnému a inkluzívnemu vzdelávaniu. To sa zatiaľ nedeje. Zatiaľ čo Ministerstvo školstva v roku 2012 v pedagogicko-organizačných pokynoch pre školy stanovilo, že rómski žiaci majú byť vzdelávaní spolu s ich nerómskymi rovesníkmi, nešpecifikovalo opatrenia, ktoré by školy mali prijať, aby segregácii predchádzali a aby riešili jej existujúce prípady.

Za uplynulých viac ako desať rokov množstvo štúdií, ktoré boli vláde dané k dispozícii, upozornilo, že školy sú zle vybavené pre vzdelávanie etnicky a sociálne

rôznorodých skupín žiakov. Tento systémový nedostatok je významným faktorom pretrvávajúcej segregácie na slovenských školách a poukazuje na potrebu komplexnej reformy.

Neschopnosť slovenských úradov efektívne riešiť segregáciu v školskom systéme vedie k porušovaniu domácej legislatívy, ako aj antidiskriminačnej legislatívy Európskej únie.

Obálka: Deti vyrážajú do školy na Francisciho ulici v Levoči, východné Slovensko, 2013.

© Amnesty International

Hore: Chlapec sa hrá za múrom oddeľujúcim rómsku komunitu od zvyšku dediny, Ostrovany, 2010.

Pred základnou školou v Šarišských Michalanoch, východné Slovensko, 2013.

škole žalobu na okresnom súde. Poradňa argumentovala, že umiestnenie rómskych detí do oddelených tried bolo diskriminačné a porušovalo právo na rovný prístup k vzdelaniu.

Rozhodnutie okresného súdu z 5. decembra 2011, že škola nezákonne diskriminovala rómskych žiakov sa stalo konečným v októbri 2012, keď bolo potvrdené Krajským súdom v Prešove.

Toto prelomové rozhodnutie nastolilo rad otázok ohľadom opatrení, ktoré je nutné prijať na národnej, ako aj miestnej úrovni, pre efektívne riešenie diskriminácie v prístupe k vzdelaniu.

NEDOSTAČNÁ PODPORA PRE UKONČENIE SEGREGÁCIE

“S oddelovaním Rómov od Nerómov treba skončiť. Chceme byť pilotnou školou pre Slovensko.”

Jaroslav Valaštiak, riaditeľ základnej školy v Šarišských Michalanoch, júl 2013

Hoci od rozsudku Krajského súdu základná škola v Šarišských Michalanoch vykonala isté kroky nevyhnutné pre odstránenie segregácie rómskych detí, urobila tak bez jasných usmernení a bez dodatočných finančných prostriedkov. Podpora školy pri implementácii rozsudku zo strany Ministerstva školstva či iných inštitúcií bola zatiaľ minimálna.

V snahe poskytnúť podporu žiakom so špeciálnymi vzdelávacími potrebami, škola zamestnala psychológa. Jej žiadosť o poskytnutie dodatočných prostriedkov z Ministerstva školstva na túto pozíciu však bola zamietnutá. V školskom roku 2012/2013 začala škola realizovať projekt poskytujúci celodennú výchovu, v rámci ktorého zamestnáva dvoch rómskych asistentov učiteľa na plný úväzok. Rómska asistentka Monika Duždová vysvetlila, že projekt je v prvom rade o „zмене postojov všetkých zúčastnených osôb: učiteľov, rodičov, detí. Musíme brať rómskych žiakov ako

PRELOMOVÝ ROZSUDOK PROTI SEGREGÁCII

„Súd na príklade Základnej školy v Šarišských Michalanoch poukázal na hlboké systémové nedostatky v základnom vzdelávaní a na nerovný prístup k vzdelávaniu na Slovensku.“

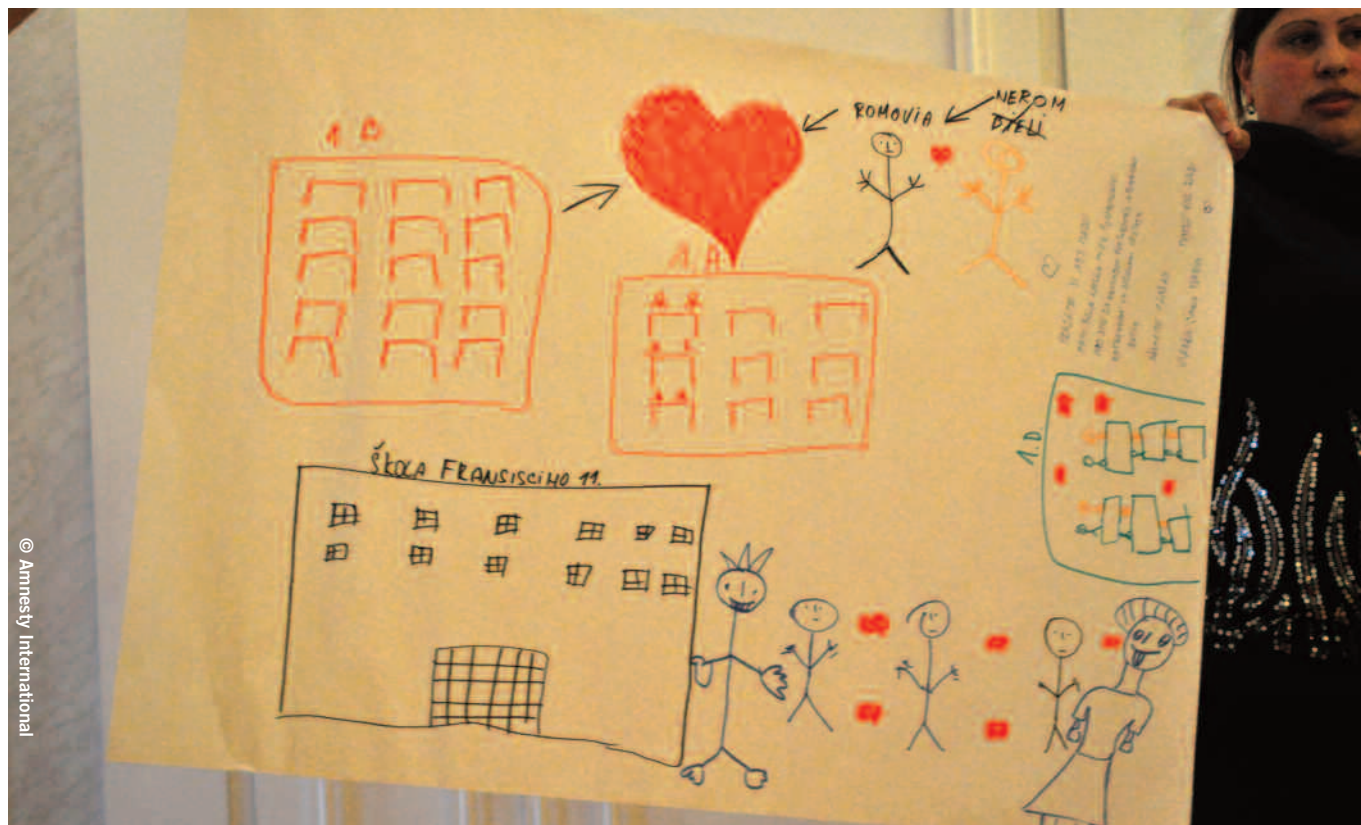
Vanda Durbáková, právna zástupkyňa, Poradňa pre občianske a ľudské práva, október 2012

30. októbra 2012 Krajský súd v Prešove rozhodol, že umiestnením rómskych žiakov do oddelených tried Základná škola v obci Šarišské Michalany porušila zásadu rovnakého zaobchádzania, ktorú vyžaduje antidiskriminačný aj školský zákon. Súd tiež rozhodol, že vytváranie rómskych

tried bolo na úkor ľudskej dôstojnosti a nariadil škole zmeniť podmienky výuky rómskych žiakov do začiatku ďalšieho školského roka, 2013/2014.

Súd zistil, že prax segregácie rómskych žiakov na Základnej škole v Šarišských Michalanoch existovala niekoľko rokov. V školskom roku 2008/2009 škola presunula väčšinu rómskych detí, ktoré chodili do tried spolu s deťmi z majoritnej populácie, do oddelených tried.

Na základe ustanovení antidiskriminačného zákona mimovládna organizácia, Poradňa pre občianske a ľudské práva, podala v júni 2010 proti

© Amnesty International

rovnocenných, ako deti, ktoré možno žijú v iných podmienkach, ale ktoré majú právo na vzdelanie. Inakosť nemá byť braná ako príťaž, ale ako súčasť vzdelávacieho procesu.“ Projekt je platený Európskou úniou a financovanie je zabezpečené iba na dva roky. Monika Duždová sa obáva, že ak sa projekt za dva roky skončí, ich snahy vyjdú nazmar. „Práca s postojmi – jednak rómskej komunity a aj učiteľov – je dlhodobá a systémová.“

Pri odstraňovaní segregácie a zavádzaní inkluzívneho vzdelávania škole pomáha mimovládna organizácia eduRoma, ktorá realizuje projekt spolupráce učiteľov a komunity a prostredníctvom tímu dobrovoľníkov realizuje mimoškolské aktivity pre žiakov.

Doterajšia skúsenosť školy v Šarišských Michaľanoch s vykonaním rozhodnutia súdu poukazuje na výzvy, ktorým čelia slovenské školy usilujúce sa vzdelávať v súlade s antidiskriminačnou legislatívou. Za absencie jasných usmernení a vyčlenených finančných zdrojov na podporu desegregácie sú tieto školy nútené hľadať ad hoc riešenia.

Trpkou skutočnosťou tiež ostáva, že školy, v ktorých segregácia pretrváva, sú za daného stavu poväčšinou ponechané bez povšimnutia.

ŠTÁTNA ŠKOLSKÁ INŠPEKČIA: ODELENÍ A ROVNOCENNÍ?

V marci 2013 upozornila Amnesty International Štátnu školskú inšpekciu na prípad školy na Francisciho ulici v Levoči (prípady na strane 6). Organizácia vyjadrila podozrenie, že prax čisto rómskych tried porušuje domácu a medzinárodnú antidiskriminačnú legislatívu. Po návšteve školy v tom istom mesiaci, Inšpekcia informovala Amnesty International, že nenašla žiadne „známky diskriminácie“ vo výchove a vzdelávaní rómskych žiakov. Napriek konštatovaniu, že škola prevádzkuje čisto rómske triedy, Inšpekcia dospela k záveru, že vzdelávací proces bol „prispôbený“ potrebám rómskych žiakov. Inšpekcia priznala, že sa výuka v rómskych triedach líšila od výuky v nerómskych triedach, ale zhodnotila, že rozdiely boli v skutočnosti „pozitívne“, keďže umožnili individuálny prístup k žiakom.

Inšpekcia nebola schopná poskytnúť hmatateľný dôkaz o tom, že oddelenie naozaj prospieva rómskym žiakom a že toto opatrenie bolo úmerné cieľu, ktorý sa údajne snaží dosiahnuť.

Uvedený prípad naznačuje, že Inšpekcia zlyháva v povinnosti účinne monitorovať diskrimináciu a segregáciu, ktorú zakazuje slovenská legislatíva. Krajský súd v Prešove v podobnom prípade, ako je prípad školy na Francisciho ulici, rozhodol, že oddelovanie rómskych žiakov len na základe ich etnicity bolo nezákonné. Inšpekcia však toto rozhodnutie neaplikuje pri svojej monitorovacej činnosti. Namiesto toho prehliada praktiky, ktoré slovenské súdy a Európsky súd pre ľudské práva vyhlásili za nezákonné.

hore: Workshop Amnesty International počas výskumnej misie, ktorej cieľom bolo zistenie úrovne segregácie na školách, 2012.

LEVOČA: RODIČIA PROTI SEGREGÁCIÍ

„Nech sa [môj] syn akokoľvek snaží, neviem dosiahnuť, aby bol presunutý z rómskej triedy.... Verím, že sa to jedného dňa zmení [a] ... deti mojich detí nebudú viac chodiť do rómskej triedy.“

M., rómska matka a aktivistka z Levoče

V septembri 2011 sa bez akéhokoľvek predošlého upozornenia skupina rómskych rodičov dozvedela, že ich deti boli umiestnené do čisto rómskych tried na základnej škole na Francisciho ulici v Levoči. V novembri 2011 riaditeľ školy informoval Amnesty International, že umiestnenie do oddelených tried sa týkalo všetkých – s výnimkou troch – 29 rómskych detí v prvom ročníku. Škola údajne vytvorila triedy po petícii podanej nerómskymi rodičmi volajúcej po obmedzení počtu detí z „asociálnych“ komunit. Podľa školy bolo jej zámerom vytvoriť „vhodné vzdelávacie prostredie“ pre rómske deti.

Krátko po tom, čo zistili, že ich deti majú navštevovať oddelené triedy, sa malá skupinka rómskych rodičov spojila proti

postupu školy, ktorý vnímali ako zásah do ich práv. Obávali sa, že ich deti nebudú v škole napredovať, cítili sa ponížení etnickou segregáciou a dôvodom prečo k nej vôbec došlo a cítili, že táto skúsenosť výrazne poznačí životy ich detí v budúcnosti. Ďalšia z výhrad rodičov sa týkala jazyka. Obávali sa, že namiesto po slovensky sa ich deti budú rozprávať so svojimi spolužiakmi v oddelených triedach po rómsky, čo neskôr obmedzí ich schopnosť interakcie so širšou spoločnosťou.

„Chcem aby moja dcéra zažila to čo ja: mať nerómskych priateľov. Nechcem, aby ľudia mali voči nej predsudky. Mne sa to nikdy nestalo, keďže som navštevovala nerómsku triedu, kde som bola jediná Rómka. Chcem aby [jej] trieda nebola čisto rómska, ale zmiešaná. Chcem zmenu. Chcem zmiešané triedy.“

Rómska matka, ktorej dcéra bola v septembri 2011 zaradená do čisto rómskej triedy

Podľa Štátnej školskej inšpekcie na Základnej škole Francisciho 11 v Levoči bolo v školskom roku 2012/2013 sedem čisto rómskych tried. Oddelené triedy

navštevovalo 96 z 215 rómskych detí. V novembri 2011 v rozhovore s Amnesty International riaditeľ školy tvrdil, že oddelené triedy boli „špecializované“ a prispôbené potrebám rómskych detí. Okrem (menšej) veľkosti čisto rómskych tried však neposkytol žiadne konkrétne informácie o tom, ako mali byť oddelené triedy prispôbené uvedenému účelu. Riaditeľ tiež tvrdil, že separácia predstavovala „dočasné opatrenie“, nevedol však, kedy toto opatrenie skončí. Jedna z dotknutých matiek povedala Amnesty International, že škola poskytla rodičom nasledovné vysvetlenie: „Keď začnú rozprávať normálnou slovenčinou a budú mať dostatočnú hygienu, budú presunutí naspäť do normálnej triedy.“

Rómski rodičia informovali médiá o nespravodlivosti, ktorú oni a ich deti zažili, a začali sa usilovať o presunutie detí do zmiešaných tried. V apríli 2012 v Ženeve jedna z matiek poskytla svoje svedectvo členom Výboru OSN pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva. V júni 2012 rodičia iniciovali stretnutie s primátorom Levoče, ktorého úrad je zriaďovateľom

bežných základných škôl v meste. Primátor však ich sťažnosť ohľadom oddelovania detí v čisto rómskych triedach zamietol s tým, že oddelené triedy boli potrebné pre riešenie ich špecifických potrieb.

Napriek postojú primátora, rodičia pokračovali vo svojom úsilí poukázať na porušenia ľudských práv, ktoré utrpeli oni aj ich deti. Zúčastňovali sa verejných debát o probléme školskej segregácie Rómov, vrátane diskusie organizovanej Verejnou ochrankyňou práv v decembri 2012. Jednou zo skúseností, ktoré pri tomto úsilí získali, je, že boj za spravodlivosť prináša aj nepríjemnú „daň“. Najaktívnejší z nich čelia tlaku a zastrašovaniu zo strany vedenia školy.

predchádzajúca strana: Základná škola na Francisciho ulici, Levoča, východné Slovensko, 2013.

hore: Rómske deti nad úlohami zo školy na Francisciho ulici v Levoči, 2013.

„Zástupkyňa riaditeľa nám povedala, že máme prestať predstierať, že sme herečky v médiách a prestať robiť problémy, keď už máme problémy so svojimi deťmi,“ povedala Amnesty International jedna z vedúcich aktivistiek v novembri 2012. Iná matka vyslovila obavy, že jej otvorená kritika školskej segregácie v Levoči negatívne ovplyvnila spôsob, akým s jej deťmi v škole zaobchádzajú. „Zhoršila som situáciu pre moje deti, ale... moje deti vedia za čo bojujem. Pripravila som ich na to. Takže aj keď môžu byť niektorí učitelia nepríjemní... nebojím sa.“

Aj keď boli v školskom roku 2012/2013 niektoré rómske deti premiestnené z čisto rómskych do zmiešaných tried, škola na Francisciho ulici má naďalej etnicky segregované triedy. „Nič sa nezmenilo. Riaditeľ má rovnaký prístup,“ zhodnotila situáciu jedna z matiek v novembri 2012.

ZÁVER

Napriek politickým vyhláseniam a súdnym rozhodnutiam odsudzujúcim školskú segregáciu Rómov, zostáva situácia rómskych detí na Slovensku v podstate nezmenená. Tisíce rómskych detí na Slovensku zostávajú nespravodlivo umiestnené v oddelených školách alebo triedach v rámci bežného školstva, čo vedie k segregácii. Druhotriedne vzdelávanie a ich včasné zoznámenie sa s ponížením a oddelením od Nerómov poznačí ich život navždy.

Slovenská vláda musí začať konať, zaviesť systémovú reformu a zabezpečiť, aby bola školám a ďalším inštitúciám v rámci vzdelávacieho systému poskytnutá nevyhnutná podpora, usmernenia a inštrukcie. Porušovanie prijatých zákonov musí viesť k sankciám. Viac ako kedykoľvek predtým je čas, aby slovenské úrady prijali zodpovednosť za existujúci stav a zabezpečili, aby všetky deti na Slovensku mali rovnaký prístup k vzdelaniu.

Demonštrácia za ukončenie segregácie rómskych detí pred slovenským veľvyslanectvom v Londýne, 2010.

KONAJTE

Zapojte sa do kampane na ukončenie segregácie v školách na Slovensku. Amnesty International vyzýva slovenskú vládu, aby ihneď prijala opatrenia, ktoré zabezpečia vynútiteľnosť práva na prístup k vzdelaniu bez diskriminácie.

Napíšte, prosím, slovenskému premiérovi a ministrom školstva a žiadajte ich, aby:

- Zaviedli komplexnú reformu potrebnú na eliminovanie segregácie vo vzdelaní;
- Definovali, aké konanie vo vzdelávaní znamená „segregáciu“; a rozšírili definíciu segregácie medzi školami. Takáto definícia by mala vychádzať z judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva a z rozhodnutia Krajského súdu v Prešove;
- Vytvorili a implementovali systém školení o zásade rovnakého zaobchádzania a nediskriminácie medzi učiteľmi, riaditeľmi a ďalšími školskými zamestnancami;

- Zaviedli jasnú povinnosť pre všetky školy desegregovať vzdelávanie. Táto povinnosť by mala byť sprevádzaná účinnou podporou pre školy, vrátane školení a zdrojov podpory pre vytvorenie komplexných akčných plánov zameraných na desegregáciu s cieľom zabezpečiť, aby všetky deti mali v maximálnej možnej miere úžitok z kvalitného vzdelávania v bežnom prúde;

- Zreformovali Štátnu školskú inšpekciu a/alebo ďalšie monitorujúce inštitúcie, aby bolo zabezpečené, že budú podnikať efektívne kroky k predchádzaniu a odstráneniu segregácie v školstve. Takáto reforma by mala zahŕňať detailné usmernenia a pokyny ako identifikovať, monitorovať a bojovať proti segregácii, a aké aktivity vykonať, ak je zákaz diskriminácie a segregácie nedodrzaný;

- Zabezpečili prístup k účinnej náprave a prostriedkom pre všetky obeť diskriminácie, vrátane posilnenia kompetencií národných inštitúcií zabezpečujúcich monitoring ľudských práv.

Výzvy posielajte na adresu:

Robert Fico
Predseda vlády
Úrad vlády Slovenskej republiky
Námestie slobody 1
813 70 Bratislava
Slovenská republika

Fax: +421 2 524 97 625
Email: premier@vlada.gov.sk
Oslovenie: Vážený predseda vlády

Dušan Čaplovič
Minister školstva
Ministerstvo školstva, vedy,
výskumu a športu
Stromová 1
813 30 Bratislava
Slovenská republika

Fax: +421 2 59374 333
Email: kami@minedu.sk
Oslovenie: Vážený pán minister

**AMNESTY
INTERNATIONAL**

Amnesty International je celosvetové hnutie viac ako 3 miliónov podporovateľov, členov a aktivistov z vyše 150 krajín a regiónov sveta usilujúcich sa o zastavenie porušovania ľudských práv na celom svete.

Našou víziou je svet, v ktorom si všetci ľudia uplatňujú práva vymedzené vo Všeobecnej deklarácii ľudských práv a iných medzinárodných ľudsko-právnych dokumentoch.

Sme nezávislí na akejkoľvek vláde, politickej ideológii, ekonomických záujmoch alebo náboženstve a sme financovaní prevažne z príspevkov našich členov a verejných darov.

Index: EUR 72/001/2013
Slovak

September 2013

Amnesty International
International Secretariat
Peter Benenson House
1 Easton Street
London WC1X 0DW
United Kingdom

amnesty.org